

Fattigdommen i København

(Bearbejdning efter Jens Engbergs kildesamling "Louis Pio og Slaget på Fælleden, 1974)

V. Munck: Om fattigdommen i København 1868

Hovedresultatet bliver imidlertid dette, at Københavns fattigvæsen ved udgangen af 1867 havde 15.141 individer under sin forsorg imod 11.486 ved udgangen af 1864, det vil sige: fattigvæsenet har i løbet af 4 år været nødt til at forøge massen af de understøttede med omtrent 3700, en tilvækst, som står i den mest skrigende modsætning både til befolkningens og velstandens forøgelse i den samme tid. Man tillægge de højere kornpriser i 1867 så megen vægt man vil, de kan dog umuligt skjule den sørgelige kendsgerning, at tusinder af Københavns indbyggere lever under så sørgelige økonomiske vilkår, at der kun er en håndsbredde mellem dem og fattigvæsenet, kun et lille stød, og de styrter sig i store skarer ind under den offentlige forsørgelse til ubodelig skade for sig selv og for samfundet. Og man skal dog endelig ikke trøste sig med det dårlige håb, at så høje priser på brødet som i 1867 vil vi ikke få så snart igen, vi kan få meget værre år end 1867, både hvad brødpriiser, streng vinter og arbejdsløshed angår, og så vil det gå endnu meget værre til, hvis vi ikke er bedre væbnede og forberedte end nu. Forinden vi forlader det officielle fattigvæsen, behøves der endnu et lille tilbageblik for at vinde et ret klart og positivt resultat, hvad tilvæksten af den slags københavnske fattigdom angår, som er under offentlig forsørgelse. Ifølge forestillingen til planen for Københavns fattigvæsen af 1. juli 1799 fandtes der her i byen i sommeren 1798 i det hele 7218 fattige, nemlig 1423 lemmer i hospitalerne (Vartov og Abel Katrines stiftelse medregnet) og 5795 individer udenfor disse "som kunne anses trængende til at understøttes". I 1836, da byens folkemængde var tiltaget betydeligt, og man altså skulle have ventet i det mindste en tilsvarende forøgelse af de fattiges antal, var dette sunket til 6911, et glædeligt tegn på, hvor stærkt velstanden var steget her i staden. Sætter man byens folkemængde dengang til omtrent 120.000, og afrunder tallet på dem, som ikke kunne ernære sig uden fattigvæsenets hjælp, til 7000, da får man det resultat, at i 1836 omtrent 6 pct. eller hvert 17. menneske af befolkningen kunne betragtes som henhørende til fattigvæsenet. Hvorledes stiller sagen sig nu, en menneskealder derefter? Den 31. december 1867 var Københavns folkemængde vel omtrent 170.000, antallet af dem, som modtog direkte hjælp af fattigvæsenet over 15.000, det vil sige: medens befolkningen siden 1836 er steget med langt under 50 pct., er de fattiges mængde forøget med langt over 100 pct., medens det før var 6 pct. eller hvert 17. menneske, som hørte under fattigvæsenet, er det nu 9 pct. eller hvert 11.

menneske. Regnestykket er sørgeligt, men langt sørgeligere endnu er det, at virkeligheden er meget værre, end regnestykket viser. For det første er nemlig massen af dem, som modtager understøttelse af Københavns fattigvæsen, endnu langt større end ovenfor opgivet. Det var den 31. december 1867, at der var 15.141 individer i direkte forbindelse med det, mange flere havde været det i årets løb, men var det ikke mere til den nævnte dato, skønt de utvivlsomt er således stillede, at de let og snart kunne komme igen, for så vidt de ikke er døde imens. Anstiller man en beregning over hele det antal af individer, som i 1867 har kort eller lang tid modtaget hjælp af det offentlige fattigvæsen under hvilken som helst af de ovenfor nævnte former, da bliver summen ikke 15.141, men 27.161. Lad os nu tage munden meget fuld og antage, at 5-6000 af disse må fraregnes, fordi de til forskellig tid af året har modtaget forskellig hjælp og altså figurerer både blandt nyderne af interimshjælp¹ og almisselemmerne², eller fordi de mere end en gang har været indlagt på Ladegården³, så bliver der dog altid adskilligt over en snes tusinde mennesker tilbage som det virkelige antal af dem, det københavnske fattigvæsen har haft at understøtte i 1867. Men så er det ikke mere hvert 11. menneske i København, som i dette år modtog offentlig hjælp, men hvert 8., ikke 9 pct., men 13 pct. af den hele befolkning. For det andet har vi hidtil ikke taget det mindste hensyn til alle dem, som i sygdomstilfælde gør krav på offentlig hjælp, skønt også sådanne bør henregnes til byens fattige befolkning. Hvor stort et antal disse udgør, vil følgende tal vise. I 1867 har Kommunehospitalet haft 3488 fritliggende patienter, hvorfra vi dog straks trækker 723, som også ellers forsørgedes af fattigvæsenet, rest altså ca. 2700. St. Hans hospital for sindssyge har i samme år forplejet uden betaling over 400 patienter fra København. Almindeligt hospital har haft 3178 patienter, som næsten uden undtagelse er forplejede for kommunens regning. Endelig er der udenfor hospitalerne ydet fri lægehjælp og medicin til ca. 22.000 individer, hvorfra vi straks trækker ca. 3200, som forud var almisselemmer, rest 18.800. Tilsammen udgør disse enkelte poster en sum af ca. 25.000 individer. Lad os nu antage, at atter her adskillige tusinder må fradrages, fordi de allerede i forvejen under andre titler var kommet i berøring med fattigvæsenet, eller fordi de i årets løb har været flere gange syge, vi beholder dog 15-20.000 tilbage, som hidtil ikke er medregnet. Men så bliver resultatet, at i året 1867 har vitterligt omtrent 40.000 mennesker af Københavns befolkning nydt offentlig hjælp i større eller mindre grad, det vil sige omtrent hvert 4. menneske, omtrent 25 pct. af den hele befolkning. Og spørges der om størrelsen af den hele fattigdom i København, da kunne vi ikke engang standse ved dette resultat. Thi for det tredje er det ingenlunde således hos os,

¹ Interimshjælp blev ydet til personer der ikke fik hjælp i forvejen, men også til folk som fik fast hjælp. Hjælpen kunne bestå i enten penge eller naturalier.

² Personer som modtager hjælp enten i form af penge eller naturalier.

³ Ladegården var fattiggården på Nørrebro.

at alle nødlidende og forarmede har med det offentlige fattigvæsen at gøre. Det er, som enhver, der kender noget til byens fattigdom, vil kunne bekræfte, mangfoldige, ja tusinder af mennesker i København, som lever et usselt og elendigt liv både i materiel og moralsk henseende, uden at have det allermindste med magistratens 3. afdeling at gøre. Der er endnu en meget sørgelig side ved den københavnske fattigdom, som jeg her ønsker at drage frem, og det er det overordentlige store spild af menneskeliv, som den giver anledning til. At nød og elendighed ligefrem slår mennesker ihjel hos os, vil man vel på forhånd nægte som en alt for stor overdrivelse. Det er en forfærdelig uhyggelig ting, at selvmordernes antal synes i stadig tiltagende heri byen (1865: 68, 1866: 63, 1867: 76 fuldbårte og forsøgte selvmord), det er også forfærdeligt uhyggeligt, at i de 4 sidste år har næringssorg været den sandsynlige grund til ikke mindre end 40 af dem. Det bevis vil man imidlertid ikke lade gælde, thi egentlig er det jo ikke nøden, men mennesket selv, der her slår ihjel. Men der gives også et andet bevis, som ikke lader sig gendrive og ikke benægte, og det er den overordentlig store dødelighed, der findes blandt de fattiges små børn. Ved at gennemgå kirkebøgerne for Vor Frelzers menighed, der som bekendt indbefatter hele Christianshavn, har jeg fundet, at medens der i 1866 fødtes i det hele 486 børn, døde der i samme år af børn under 2 år ikke mindre end 176. Lægger man dette år, der ikke var hjemsøgt af nogen epidemi blandt børnene, til grund, vil man komme til det sørgelige resultat, at af hvert hundrede børn, som fødes på Christianshavn (dødfødte ikke medregnede), dør 36 inden det fyldte andet år, medens forholdet i det øvrige land udenfor hovedstaden så vidt mig bekendt kun er 20 af 100, og grunden til denne store forskel kan kun være den christianshavnske nød og elendighed. Hvis dette behøvede nogen bekræftelse, da kunne forholdene på Søkvæsthuset blandt de husvilde anføres som vidnesbyrd. Her døde der ikke mindre end 34 børn under 2 år i 1866, hvad der er et aldeles grueligt antal, men i grunden ikke uventet for den, som kender forholdene på stedet.